

60 שנה לעלייתנו למעברה בטבעון

פרקים בילדות נפלאה

נכתב לילדי ולנכדי באהבה, להיכרות מרגשת עם פרק בהיסטוריית ההורים

יוסי מלול – אפריל 2017

השנים עברו מהר וכבר 60 שנה לעלייה שלנו לארץ ולצריף במעברה בטבעון. שנותיים היינו שם והן היו קשות להורים ויפות לילדים. עברתי כמה מקורות ואנשים ומביא לכם תמצית של המעברה בכלל ובטבעון בפרט והכול באהבה גדולה

המעברות כשיכון זמני

בשנותיה הראשונות של מדינת ישראל הגיעו אליה מאות אלפי עולים. הם שוכנו תחילה בבתי עולים, במחנות ארעיים ובבתי ערביים שניטשו במהלך המלחמה. החל משנת 1950 נוסף דגם חדש של "מחנות מעבר" בעבור העולים החדשים, היו אלה המעברות, שתוכננו לשמש כמסגרת מגורים זמנית, לשנה-שנתיים, עד אשר יקומו שיכוני קבע בעבור תושביהן. המעברות נבנו במהירות מחומרי בנייה קלים (אוהלים, בדונים, פחונים וצריפי עץ) ונפרסו על פני כל הארץ. בין השנים 1950-1952 הוקמו 127 מעברות, מחלסה בצפון (לימים קריית שמונה) ועד אילת בדרום. ריכוזי אוכלוסייה גדולים במיוחד היו בסביבת הערים הגדולות – תל אביב וחיפה. המעברות שקמו בסביבות קריית טבעון, היו חלק מריכוז המעברות עתיר האוכלוסין של חיפה וסביבותיה.

טבעון בחיק הטבע

הרשות המוניציפלית קריית טבעון נוצרה בסוף שנות ה-50 מאיחוד של שלושה יישובים: קריית עמל, טבעון ומושב אלרואי. בהמשך, סופח אליו גם היישוב קריית חרושת. טבעון נוסדה בשנת 1946 בשם "בית שערים הצפונית", בניגוד לקריית עמל, הוקם היישוב מתוך יוזמה פרטית להקמת עיר גנים שתשמש למגורים, ללא משקי עזר. התכנון הכולל נעשה על ידי האדריכל אלכסנדר קליין. המתישבים דאגו במיוחד לשמירת האיזון בין יצירת האדם לבין יצירת הטבע. המתכננים הקפידו על שמירת הצמחייה הטבעית ונאסרה עקירת עצי אלון למעט שטחים המיועדים לדרכים והשטח שעליו מוקם הבית עצמו. שם המקום הוסב ל"טבעון", כשם היישוב העברי מתקופת בית שני, שהיה על אחת מגבעות האזור. הנוף, הסביבה הקרובה לטבע ולאקלים, יחד עם העדר תעשייה ומלאכה, הביאו להתפתחות ענף הקייט במקום. מסוף שנות ה-40 ועד לסוף שנות ה-60 הוקמו פנסיונים ובתי מרגוע ותושבים רבים השכירו חדרים פרטיים כהשלמת הכנסה. הוקמו שלוש מעברות שהראשונה היא קריית עמל באביב 1951 באוהלים ואחר כך בפחונים. היא חוסלה רשמית ב-1958.

המעברה בטבעון

המעברה השנייה הייתה מעברת טבעון, צפונית לרמת הדסה ולמועצה המקומית טבעון. מעברה זו נבנתה ואוכלסה באביב 1952, כשנה לאחר שקמה מעברת קריית

עמל. באותה תקופה כבר היו פזורות כ-100 מעברות ברחבי הארץ. המעברה בטבעון נבנתה באופן "חדשני ומתוכנן יחסית". כל ארבעה צריפים חלקו ביניהם ברז מים ובית שימוש משותף.

בין השנים 1952-1957 נבנו 400 יחידות דיור של צריפי עץ ומבני ציבור אחדים. המעברה כללה בשיא גודלה כ-500 נפש. חלק מהמשפחות הגדולות קיבלו שני צריפים למגורים. השלב השני כלל אזבסטונים, 104 מבנים, כחלק מההכנות לקליטת גל העלייה שהגיע בשנת 1957. המעברה חוסלה במחצית שנות ה-60.

הזכר היחיד שנשאר למעברה בטבעון

מעט מידע יחסית קיים על החיים במעברה בטבעון, מעט מחקרים וספרות עוקבת. למעט פסקאות קצרות בספרים ובמאמרים אחדים. במקום המעברה הוקמה שכונה מפוארת - "רמת טבעון" ונמחקו כל הסימנים שעוד נשארו במעברה, כמו משטחי הבטון שעליהם עמדו הצריפים והוצב שלט שמתאר לדעת חוקרים, בצורה לא מדויקת את התאריכים וההתפתחויות במקום.

מעיון בעיתונות התקופה עולה כי הקמת המעברות בטבעון התקבלה בעין יפה על ידי אנשי היישובים ובעלי התפקידים בשתי המועצות המקומיות. לעומת זאת, ראיונות שהתקיימו בהמשך, מצביעים על התנגדות ברורה של התושבים הוותיקים בקריה להקמת המעברות בקרב היישובים, גם בגין אכלוס יתר ללא תאום עם המועצה, שהיוו משקולת כבדה על מערכות שונות של שירותי המועצה. השונות החברתית בין שתי האוכלוסיות הוסיפה לחוסר התקשורת בין היישוב הוותיק לבין העולים החדשים.

צריף המגורים

עליית משפחת מלול

אבא שלנו נולד בדמנט וכמו רבים מחבריו עקר לקזבלנקה בגיל צעיר. הוא חבר לאמא חסיבה שעלתה גם מהכפר נטיפה אל העיר והם התחתנו בגיל צעיר מאוד, להקמת משפחה עם שלושה ילדים. אבא עבד בסנדלרות, הצליח לפרנס את בני המשפחה שקיימו אורח חיים יהודי, במדינה ערבית, תחת חסות צרפתית.

ב-1956 קיבלה מרוקו עצמאות ואבא שהיה פעיל במערכות העלייה לארץ ישראל במשך מספר שנים, ירד למחתרת ואף הרגיש צורך לעלות ארצה כדי שלא ייתפס על ידי השלטונות.

וכך לקראת סוף השנה עלינו על ספינה רעועה, תוך השארת הבית וכל הציוד מאחור, הגענו לג'ברלטר ומשם למחנה העולים – "קונדרנס" במרסיי.

PHOTOGRAPHIE

SIGNALEMENT

Taille :
Cheveux :
Sourcils :
Front :
Yeux :
Nes :
Bouche :
Barbe :
Menton :
Visage :
Teint :
Signes particuliers :

Accompagné de (nombre) enfants :

Nom	Prénoms	Date de naissance
Mellel	Joseph	12.11.44
"	Rose	18.11.44
"	Alice	17.12.51

LS 51934

פספורט אמא

העלייה ארצה התבצעה בפסח באונייה "סלטה" עם יהודים רבים ונרגשים והנחיתה
בנמל חיפה, סימלה את ההגעה לארץ המובטחת עם הרבה התרגשות וציפייה.

ההורים לא ידעו מה להביא לארץ והצטיידו בכלי סנדלרות וגם בערמה של ציוד
להבקעת ביצים, שאולי יהיה לו שימוש בחקלאות הישראלית – נכון, לא הייתה כל
הכוונה לתעסוקה עתידית.

№ 116486

מספר הרשום: 116486

מח. הקליטה ב: 3/10/44

המשפחה והשם: 3/10/44

הגיל: 1927

הגיע באניה: 24.4.57

מספר הרשום	גיל	בני המשפחה
1927	1927	חסיגה
1949	1949	חסיגה
1949	1949	חסיגה
1951	1951	חסיגה

האשה: חסיגה

הילדים: חסיגה

המקצוע: חסיגה

קרוביו בארץ: חסיגה

נשלח למקום: חסיגה

מחלקת הקליטה: חסיגה

תאריך: חסיגה

תעודת עולה

הנחיתה בשער העלייה הביאה אותנו, באופן טבעי, למשפחה שלנו שכבר הייתה במעברת טבעון וחיברו אותנו אל משפ' וקנין כדי להקל על ההשתלבות שלנו.

שנתיים ממש לא קלות עברו על ההורים במעברה – צריך בחלל אחד עם מיטות שהילדים ישנים ראש-רגליים, שירותים משותפים בחוץ – חורף-קיץ, ברז גינה ושטח אדמה קטן ששימש לגידול ירקות.

קשיים גדולים במציאת עבודה והוצאת כל החסכוניות. דווקא אמא שכל חייה עסקה בעבודות הבית ובגידול הילדים, מצאה עבודה בניקיון בפנסיונים ובבתים ואבא, חיפש את עצמו בעיסוקים שונים, שלבסוף, קנה טנדר ועסק במסחר ירקות.

אנחנו הילדים השתלבנו בבית הספר היסודי באווירה מאוד נעימה וקרובה לטבע. המורה **מנחם גולן** היה המנהל והמחנך ונהג בנו בקשיחות רבה.

אני נכנסתי לכיתה ג' לקראת סיום הלימודים בסוף אפריל (נשארתי שנה), רבקה נכנסה לכיתה א' ועליזה כיכבה בגן.

ידעתי עברית תנכית מבית הספר היהודי במרוקו – "אם הבנים" ("הישמר פן תשבר את הבקבוקים"), למדנו ושיננו הרבה פרקים בעל פה מהתנ"ך וגם כתבנו עשרות פעמים כל פרק, כחלק מהעונשים שקיבלנו.

על אף הכול, אני זוכר את תקופת המעברה כתקופה יפה, ששילבה חיים של מסורת יהודית עם פתיחות לרוח חילונית של החינוך במעברה.

היה קשה לראות את ההורים עוברים את התקופה שטלטלה להם את כל המסורת של יהדות ומצוות – אישה יוצאת לעבודה ולא נשארת בבית, השבת נשמרת רק במתחם בית הכנסת, הלבוש רחמנא ליצלן והכבוד להורים מתקעקע ונשחק. מעמד האב, הכל יכול, התערער עד מאוד וכאב לכולם..

משפחת וקנין עברה לשיכון ברח' חבצלת בעקבות התאונה הנוראית של קטיעת רגלו של דוד יצחק בהתנגשות שני קרונות רכבת. האשכנזים עברו לתחילתו של רחוב הזית וכעת הגיע תורם של המרוקאים להמשכו של רחוב הזית והתאנה.

המעברה הלכה והתרוקנה ומיד אחרינו פעלו להרוס את הצריפים שהשכנים לא ישתלטו עליהם. משטחי הבטון נשארו כעדות למעברה שמילאה חלק חשוב בקליטת העלייה ההמונית ובית הספר במעלה הגבעה היה ריכוז של מבני עץ עם הרבה אהבה, טבע וסביבה.

אכן, עברו 60 שנה מהעלייה לישראל ולמעברה ובסך הכול הייתה זו קליטה ראווה שעם כל הקשיים, גידלו דורות נוספים של יהודים, ישראלים וממשיכי הדרך...

בני משפחת וקנין עולים לארץ ולמעברה

ריאיון עם אברם וקנין במרפסת ניסים וקנין ברחוב החבצלת, באזכרה לאבא משה אסתר וקנין ז"ל ואבא סעידו מלול היו אחים לשבט גדול בכפר דמנט במרוקו.

יליד 1935, כמו רבים מבני גילי, הגעתי מדמנט שבמרוקו ב-1944, בן 9, לקזבלנקה. הסתובבתי בעיר והלכתי לבית ספר אורט ללמוד נגרות (יהודים למדו לבד) תאוריה ומעשי. לקחו אותנו לקייטנה ב-46 לאזרו ושם שמענו על פלסטיין – ארגנתי קבוצה של אנשים, חילקנו משימות ויצאנו לדרך 6 צעירים, היינו קרובים לאלג'ריה שאחרי פס.

חשבנו שמנהל ב"ס הכללי היה גוי והתברר שהיה ציוני וכל פעם ראינו אותו אחרת – מנהל, קצין משטרה – התחלנו ללכת בדרכים, הוא ידע את כל השבילים הוא עקב אחרינו, תפס אותנו וכעס מאוד.

גמרנו את ההכשרה וחזרנו לקזבלנקה, כל הצעירים רצו פלסטיין. ב-46-47 היו עליות לא ליגליות, נרשמתי והגיעו שתי משאיות, שוב תפסו אותנו וכעסו.

אברם וקנין בריאיון בטבעון

ב-1950 עליתי למחנה, מאחורי קזבלנקה ולקחו אותנו עם דרכון לאוניה, בן שושן היה המנהל והוא היה המפקד. עלינו לצרפת, למרסיי, כולם צעירים בקבוצות שיסנו על דרגשים, עליתי עם הציונים הכללים – למחנה "קונדרנס".

רצו שנלמד חקלאות באזור מרסיי, שנבוא מוכנים לקיבוצים ואנחנו רצינו מאוד לעלות לארץ ולא להישאר בצרפת. חצי הלכו ללמוד חקלאות וחצי נשארו במחנה, חלק הוחזרו למרוקו.

אחרי חצי שנה הגענו לארץ ב-23.11.51 ואני בן 17, מהאנייה במשאית לקיבוץ תל יצחק. כמה אוהלים, פרדסים, ישנו בחדר התרבות עד למחרת – 26 צעירים ו-24 בחורות וכולם צעירים ציוניים ממרוקו, שעזבו משפחות ועלו לארץ.

זה לא היה בשבילי להישאר בקיבוץ ורציתי להתגייס לשירות חובה של שנתיים – צנחנים, משה דיין היה המפקד החטיבה ואריק היה מפקד הפלוגה – מאוד קסם לצעירים שלנו.

אחרי כמה שבועות בקיבוץ, חזרנו שלושה חברים לשער עלייה ומשם התגייסנו, הלכתי אתם לגדוד 13 בגולני. זאבי היה המג"ד, גמרנו את השירות והוסיפו לנו עוד חצי שנה.

הפגישה עם המשפחה שעלתה לארץ במפתיע

יצאנו ללשכת התעסוקה שבה אדם עם משפחה גדולה מקבל שבועיים עבודה, כי לא הייתה. גרתי אצל בת הדודה בחיפה. עבדתי בנמל וגרנו בבונקרים. יום אחד אני רואה מישהו מדמנט ושאלתי אותו אם הוא מכיר את אמא, הלכתי כי הוא אמר לי שהוא מכיר, לא ידעתי שהם הגיעו ופתאום ראיתי את יצחק שגדל מאוד - 8 שנים לא ראיתי אותם והנה פגשתי אותם לגמרי במקרה בנמל, כמו שנחתו באנייה. נתנו להם ללכת לזרנוגה ואמרתי להם לומר לא! אני רציתי בסביבת חיפה – טבעון, תל חנן כי אני עבדתי בנמל.

יום אחד אמרו לי ששלחו את המשפחה למעברת קריית טבעון, הגעתי באוטובוס 75 עד רמת הדסה ומשם ברגל. שטפתי את הבטון במים וניקיתי את הצריף והצטרפתי אליהם, בלי פרנסה כאשר ניסים יצא לבית הספר ויצחק עוד לא היה בן 18, אני אחרי צבא, ותיק שמדבר עברית. עזבתי את הנמל ועברתי להרבה עבודות בסביבה בבניין ובחקלאות, אינסטלטור ב"קרת".

החיים במעברה לא היו קלים, יצחק התגייס לתותחנים ואחרי כמה חודשים קיבל חופשה ועבד ברכבת, מחבר בין קרונות. ואז הייתה תאונה של התנגשות בין שני קרונות והוא בקושי רב הצליח להיחלץ, אך הרגל שלו נכרתה. 6 חודשים בבית החולים.

במעברה הייתי יו"ר הוועד – המוכתר שלוקח את הבטרייה למלא בחיפה, כדי לאפשר שמיעת רדיו ותאורה חלקית במועדון.

מועדון – משחקים דמקה ודוק, מכולת, איטליז, עיקר העולים היו ממרוקו, האשכנזים יצאו די מהר מבהמעברה ועזבו לשיכון גם בגלל כסף שהגיע מגרמניה.

האוטובוס הגיע עד רמת הדסה ומשם ברגל.

אני עברתי מהמעברה לשיכון חבצלת ועם ארבעה ילדים עקרתי לחיפה.

ניסים וקנין – יליד 1943

הגענו ארצה ב-25.5.1955 באניה "ארצה" ממחנה עלייה במרסיי. הייתי בגיל 12. כשראינו את הארץ מרחוק, ראינו איך אוהבים את ארץ ישראל בשירה ובריקודים – ארצה עלינו... נשקו את האדמה בירידה בהאנייה.

אברהם חיכה לנו בנמל, שמע שאנחנו על האנייה. עלינו לשער עלייה ומשם לבית הדודה שלנו בחיפה, שם עשינו את חג השבועות וחזרנו למחנה. רצו לקחת אותנו לכל מיני מקומות ובהמלצתו של אברם הביאו אותנו למעברה בטבעון ואברם הצטרף אלינו.

קיבלנו צריף בחלל אחד, ברז מים, שירותים ומקלחת במבנה בחוץ לארבעה צריפים. גם ברז בגינה ובה גידלנו ירקות. אברם הצטרף אלינו לאחר שהגיע בעליית הנוער לפנינו וכבר הספיק לעשות צבא של שנתיים.

הערבים מהסביבה הביאו ירקות ופירות וחיינו מהעבודה של יצחק, בכל מיני עבודות דחק. עבדו בבית שערים באתר הארכיאולוגי, ניכשו עשבים, שתלו. יצחק מבוגר ממני ב-6 שנים והוא התגייס לצבא ושירת עם אברם במלחמת סיני. אברם

עבד בנמל והיה אחראי על המועדון במעברה, שבה לא היה חשמל ורק בטרייה גדולה שדרכה שמענו רדיו וכשהיא התרוקנה היה צריך להעמיס אותה לחיפה למילוי.

עשו לי בר מצווה במעברה, עמדתי בגינה והתקלחתי עם צינור.

הייתה צרכנייה, איטליז, החלבן עבר עם אוטו קרח לשים בפריג'דר. קיבלנו הכול במנות לכל אחד הייתה קצובה של ימי עבודה. היה בית כנסת והשכן שלנו כיהן כשליח ציבור ובהמשך היה רבי שלמה עמור.

בית ספר היה למעלה, כמה כיתות ועד ו'. הייתה מחיצה בין המטבח לכיתות והריחות עלו באוויר ונתנו הרגשה של רעב. כתות ז' וח' הלכו ברגל לבית ספר במרכז טבעון. האטובוס היה מגיע עד לרמת הדסה ולמעברה הולכים ברגל.

אחרי שיצחק נפצע בתאונת רכבת ב-58, עברנו לשיכון ברח' חבצלת שהיו בו רק ותיקים אשכנזים.